

КСИЛОФОН, МАРИМБА, КИЧИК БАРАБАН

БОЛАЛАР МУСИҚА ВА САНЪАТ
МАКТАБЛАРИ УЧУН ЎҚУВ ДАСТУРИ

ИЗОҲЛИ МАЪЛУМОТНОМА

қисқа услубий тавсиялар

Болалар муסיқа ва санъат мактабларининг мутахассислик фани ўқитувчисининг ўқув-тарбиявий ишлар бўйича асосий вазифалари.

Бошқа мутахассислик ўқитувчиси сингари дамли чолғу асбоблари ўқитувчисининг асосий вазифаси-бу ўқувчиларни ҳис этишга ўргатиш, куй кечинмасини англаш, унга нисбатан муҳаббатни уйғотиш каби дастлабки кўникмаларни ривожлантириши лозим.

Ўқитувчининг яна бир энг муҳим вазифаларидан бири ўқувчиларда мустақил ишлаш кўникмаларини ривожлантиришдир. Ўқитувчи ўқувчиларни олаётган билимларини умумлаштириб, янгилари билан таништириб бориши лозим ҳамда кейиги топшириқларни бажаришда уларни амалиётда қўллашга ўргатиши керак.

Асарларни ўрганишда имкон даражасида ўқувчига тушунарли бўлган ва енгил асарлардан бошлаш лозим. Улар билан ишлаш жараёни шқувчининг мустақил ишлаш кўникмаларини шакллантириб бориш лозим. Одатда, мустақил иш учун берилган вазифа, дастур бўйича мазкур синфда ўрганиладиган асарлардан енгил бўлиши керак.

Ноталарни варақдан ўқиш ва таҳлил қилишда иккинчи, бешинчи синфларда ҳар бир ўқувчига ҳафтасига 0,5 академик соатдан ажратилган. Унда ўқитувчи ўқувчининг имкониятлари, қизиқиши ва талабларини ҳисобга олган ҳолда муסיқий асарларни тўғри танлаши, унга иш жараёнида амалий ёрдам кўрсатиши керак.

Ноталарни варақдан ўқиш ва таҳлил қилиш учун материал тушунарли, қизиқарли бўлиши, тарбиявий ва билим орттирадиган мазмунга эга бўлиши керак. Ўқувчини нафақат саводли ва тушунган ҳолда ўрганиши, балки иложи борича ноталарни варақдан тез ўқиши керак.

Ўқувчининг ўзлаштириши унинг мустақил уй вазифаларини бажаришни тўғри ташкил қилишига боғлиқдир. Уй вазифасини беришда ўқувчининг имкониятларини соғлиғини инобатга олган ҳолда юкламалар бериш муҳимдир.

Мутахассислик синф ўқитувчиси ўқувчиларга мутахассислик ва муסיқа-назарий фанлар бўйича уй вазифаларни бажариш учун зарур вақтни ҳисобга олган ҳолда вазифаларини бажаришни тўғри ташкил қилишига ёрдам бериши керак. Ўқувчига мустақил уй вазифаларини бажаришга ажратилган вақтдан унумли фойдаланишга ўргатиш жуда муҳимдир.

Синф иши жараёнида ўқувчининг бошқа ўқувчилар билан ансамблда ижросига алоҳида этибор қаратиб, унда (2 чи синфдан ҳафтасига 1 академик соат 2-5 кишиликгача бўлган гуруҳга), оҳангларни фарқлашига ўргатиб бориш муҳимдир.

Барча ўқувчилар учун «умумий фортепиано» фани зарурдир (1 синфда 0,5 академик соатдан, 2-5 синфларда ҳар бир ўқувчига ҳафтасига 1 академик соатдан) чунки ҳамма мусиқий-назарий фанларда (сольфеджио, мусиқий адабиёт) фортепианодан фойдаланилади.

3-5 синфларда ўқувчиларининг жамоа бўлиб мусиқа ижро этиш мақсадида оркестрлар ташкил қилинади (гуруҳлар учун ҳафтасига 3 академик соатдан ажратилади, оркестрнинг 1 гуруҳидаги ўқувчилар сони ўртача 6-10 кишини ташкил этиши керак. Ойда 1 марта 2 академик соатдан оркестр фани учун бирлаштирилган машғулотлар олиб борилади.

Шахсий иш режа тузиш

Болалар мусиқа ва санъат мактабларида мутахассислик фани бўйича биринчи ва иккинчи ярим йилликнинг бошида ўқув дастур талабларига мос равишда, ҳар бир ўқувчига шахсий иш режаси тузилади.

Ўқув жараёнида ўқувчининг ижро этадиган асарлари, унинг ижодий шахс сифатида шаклланишида муҳимдир. Шунинг учун ўқитувчи ҳар бир ўқувчининг шахсий иш режасини тузишда уларнинг иқтидорлари ва имкониятларини инобатга олган ҳолда алоҳида эътибор бериши керак.

Хатто малакли ўқитувчи ҳам ўқувчининг истиқбол шахсий иш режаси асосида иш олиб бормаса, ўқувчи кўзланган натижага эриша олмайди. Шахсий иш режани тузишда ўқитувчи қуйидагиларни ҳисобга олиши керак: аввало, ўқувчининг алоҳида хусусиятларини, унинг умумий мусиқавий ва техникасининг ривожланиш даражасини ҳамда ўқитишда босқичма босқич ва кетма-кетлик тамойилларига риоя қилиши керак. Бунинг барчаси, шубҳасиз ўқувчининг уйғун шаклланишига, мусиқа қобилятилари, ижодий ташаббускорлигини ривожланишига кўмаклашади.

Ўқувчининг шахсий иш режадаги репертуарида асарлар мазмуни, шакли, услуби, фактурасига кўра турли туман бўлиши керак. Техника кўникмаларини ривожлантириш учун зарур бўлган инструктор материалдан ташқари, мутахассислик ўқитувчиси шахсий иш режа дастурларига ўзбек ва жаҳон мумтоз мусиқасининг энг сара асарлари намуналарини киритиши лозим. Ўқув репертуарига ўзбек халқ мусиқаси намуналари, ҳамда замонавий ўзбек ва жаҳон композиторларининг асарлари киритилиши керак.

Ўзбекистон композиторларининг махсус дамли чолғу асбоблари учун яратилган асарлар доираси унча катта эмаслигини ҳисобга олган ҳолда, ўқув жараёнида бошқа чолғулар ёки товушлар учун яратилган асарларнинг қайта ишланган вариантларидан кенг фойдаланиш керак. Қайта мослаштирилган асарлар юқори бадиий талабларга жавоб бериши керак, муаллифнинг асосий ғоясини сақлаб қолиши керак ва дамли чолғу асбобларининг характерли хусусиятларидан кенг фойдаланиши лозим.

Ўқув материални танлашда асосий мезонлардан бири юқори бадиий қиёфадаги ҳиссий мазмундаги мусиқага эришишдан иборат. Шахсий иш режани тузаётган ўқитувчининг олдида аввало, ёш мусиқачининг бадиий,

техник томонлари ижодий қиёфасининг индивидуал такрорланмас томонларининг уйғунликда шаклланиши учун, қандай материални биринчи галда ўрганиш кераклиги ҳақида кўплаб саволлар пайдо бўлади.

Шунинг учун режага киритилган асарлар, ўзининг мазмуни бўйича ўқувчининг темпераментига, характерининг тузилиши, фикрлаши, эстетик дидига, ҳамда ушбу босқичдаги унда мавжуд бўлган техник воситаларига мос бўлиши керак. Режани тузишда ўқитувчи тўғри аниқлаши керак: маълум ўқувчининг камчиликларини тузатиш, ёки мусиқа-ижрочилик техникасининг у ёки бу томонларини янада мукамаллаштириш учун яхши хизмат қилиши учун, қачон ва айнан қандай бирикувда ва пропорциялардаги бадиий ва ўқув-тарбиявий материални репертуарга киритиш кераклигини аниқлаш керак.

Тадрижийлик тамойилини ва ўқитишдаги кетма-кетликни ҳисобга олиб, ўқитувчи асарларни танлаб олишда, ўқувчининг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиши мажбур. Репертуар учун юқорида қайд этилган тамойилларни ҳисобга олиб, тегишли тарзда танланган материал, ўқитувчининг ўзи тузган шахсий иш режа амалдаги муваффақият даражасини оширади.

Ўқувчининг шахсий иш режани тузишда, муҳими дидактик тамойилни тушунарли эканини ҳисобга олиш керак. Бу тамойилга риоя қилмаслик, режага киритиш, мусиқа ёки техника жихатидан ўқувчи етарлича тайёр бўлмасликка, келгусида эса нихоятда мураккаб асарларни ўрганиши, салбий оқибатларга олиб келади. Уларни тузатиш қийин, айрим ҳолларда таълим беришнинг кейинги жараёнларида жуда жиддий асарлар устида ишлаш унумсиз катта вақт ва куч сарфлашни талаб қилади, натижада бошқа ўқув материални ўрганишга вақт ва кучи етмай қолади.

Шу билан бирга, амалиётда кузатилгандек, ўқувчининг эртанги кунига назар солиш тариқасида, режага кейинги синфнинг репертуаридан айрим асарларни киритиш мумкин. Бу асарларни энг қобилиятли, яхши тайёргарлик кўрган, дастурни муваффақиятли бажарадиган ўқувчиларнинг режасига киритиш тавсия қилинади. Агар асар ўқувчининг имкониятларидан юқори бўлмаса, унинг истагига кўра бошқа янги асарни киритиш имконияти ҳам йўқ эмас.

Дастурга киритилган репертуарли рўйхатлар намунавий ҳисобланади. Ўқитувчига ўқувчининг индивидуал хусусиятларига кўра уларни тўлдириш ҳуқуқи берилган.

Ўқувчига берилган тавсифнома шахсий иш режасининг ажралмас қисми ҳисобланади. Тавсифнома ўқувчининг нафақат мусиқий қобилиятларини, балки унинг мусиқа билан шуғулланиш билан боғлиқ бўлган шахсий сифатларини ҳам акс эттириши керак. Шунинг учун мутахассислик фанини олиб борувчи ўқитувчи кузатувчан бўлиши, ўз синфидаги ҳар бир ўқувчининг ҳамма кўринишларини пайқаш қобилияти бўлиши керак: унинг мусиқага бўлган муносабати, чолғу асбобга мослашиши, дарсларда ва даредан ташқари ўзини тутишини ахлоқини назорат қилиши керак. Чуқур рухий жараёнларга кириб бориш қобилияти, ҳар бир ўқувчида ўзига хос хусусиятни индивидуалликни ажратиш ва барча йиғилган фактларни кейин

умумлаштириш, бунинг хаммаси ўқувчининг тавсифномасини тузишдек мураккаб муаммони ечишга кўмаклашади. Тавсифнома аниқ, жонли ва жўшқин бўлиши керак. У босиб ўтган йўлнинг якунлари ва келгуси даврнинг биринчи галдаги вазифаларни ўз ичига олиши керак.

Ўзлаштиришни ҳисобга олиш

Болалар мусиқа ва санъат мактаблари фаолиятининг муваффақиятли бўлиши учун мутахассислик синф ўқувчиларининг ўзлаштиришини оқилана ҳисобга олиш катта аҳамиятга эга. Ўқувчининг ўқув йили давомида ўзлаштиришини ҳисобга олишнинг асосий шакли бу ўқитувчи қўйган чорак баҳосидир, ундан ташқари, ўқувчининг ижрочилик ютуқлари биринчи ва иккинчи ярим йилликда ва академик концертларида олган баҳоларидир. Академик концертлардаги, имтихонлардаги баҳолар, директор буйруғи билан белгиланган тартибда, бўлим бошлиғи, дамли ва зарбли чолғу асбоблари бўлимининг энг тажрибали ўқитувчиларидан иборат бўлган аттестацион комиссиянинг қарорига биноан қўйилади. Иккинчи ва бешинчи синфларда, ўқув режасига кўра, ўқув йилининг охирида имтихон назарда тутилган, якуний баҳо йиллик ўзлаштиришни ва аттестация (имтихон) комиссияси қарори билан қўйилган баҳони ҳисобга олган ҳолда қўйилади.

Академик концертларда ижро қилинадиган асарларнинг шакли ва сони, дамли ва зарбли чолғу асбоблари бўлимининг қарори билан ҳал қилинади. Бироқ уларнинг миқдори турли характердаги, кичик синф ўқувчилари учун икки асардан кам бўлмаслиги керак, 3-5 синфларда эса, уч асардан кам бўлмаслиги керак.

Ўқувчиларнинг барча чиқишлари аттестация комиссияси томонидан муҳокама қилинади. Муҳокаманинг асосий мақсади ўқитувчига ёрдам беришдир, у эса ўз навбатида, танқидни эътиборга олиши, ўзининг келгуси ишида ҳамкасбларининг маслаҳатларини қўллаши керак. Муҳокаманинг самарадорлиги ҳамкасблари ва бўлим раҳбарига боғлиқдир, хушмуомалалик ва хайрихоҳлик шаклига риоя қилиш жуда муҳимдир. Муҳокамада ўқитувчига қилинган аниқ хулосалар ва маслаҳатлар баённомада қайд қилинади.

Ўқувчининг чолғу ижрочилик муваффақияти қатор омилларга боғлиқдир: бу концерт учун дарстурни танлаш, унинг ижрочилик белгилари, ўқувчи ишининг сифати. Ижро пайтида турли тасодифлар содир бўлиши мумкин. Омилларнинг барчасини қўшиб битта рақам билан акс эттиришнинг иложиси йўқ. Бундай баҳолашда доимий низолар келиб чиқади. Болалар мусиқа ва санъат мактабларининг мусиқа бўлимида ўқувчиларнинг ўзлаштириш бўйича баҳоларни қўйиш мезонлари шартлидир. Масалан, “4”, “5” баҳолари тенг даражада, бироқ ўз қобилиятлари даражасида сезиларли муваффақиятларга эришган мусикий иқтидори аъло ва яхши бўлган ўқувчига қўйилиши мумкин.

Бироқ барча ҳолларда ҳам, болаларнинг истеъдоди даражасидан қатъий назар, баҳолашнинг асосий мезони бу асарни саводли ва тушунган ҳолда ижро қилинишидир. Баҳоларни қўйишда ўқувчиларнинг барча чиқишлари тўрт

босқичли, беш баллик тизим бўйича баҳоланади. Бунда қуйидаги мулоҳазаларга таяниш керак:

а) ўқувчининг иши яхшиланиши учун рағбатлантириш сифатида баҳолашдан фойдаланиш (шунинг учун баъзида тиришқок, лекин ижросида ёрқин бўлмаган ўқувчига бир оз баҳосини кўтаришга тўғри келади ва аксинча, истеъдодли, бироқ ёмон ишлайдиган ўқувчининг баҳоси пасайтирилади);

б) ўқувчининг сифатли ижро этишига чалғиб белгиланган даражани назардан қочириб (сахнада ўзини тутиш маданиятини) юқори баҳо қўйиш мумкин эмас.

Шундай қилиб, сахнадаги ижроси ва ижро устидаги меҳнати учун қўйилган баҳолар бир бирни тўлдиради.

Ўқувчиларнинг ижро кўникмаларини ошириш мақсадида ўқув йилининг иккинчи чорагида академик концерт, учинчи чорагида техник имтихонда, (гаммалар, этюдлар) ва ноталарни варақдан ўқиш бўйича баҳоланадиган синовлар, тўртинчи чорада синфдан синфга ўтказиш имтихонлари ўтказилади. Синовдан ўта олмаган ўқувчига қайта топшириш учун қўшимча муддат берилади.

Баҳоланадиган синовлар яхши ташкил қилинган ва тасдиқлаб чиқилган жадвал бўйича ўтказилиши лозим, улар ўқувчининг минимал миқдорда вақтини олиши керак.

Болалар мусиқа ва санъат мактаблари ўқувчилари умумтаълим мактабларида таълим олиб, мусиқа фанларини ҳам ўзлаштира олаётганликларини албатта инобатга олиш лозимдир.

Якуний аттестацияда (битирув имтихонида), қўйилган баҳо катта аҳамиятга эга бўлиб, комиссияси томонидан пухта ўйлаб чиқилган бўлиши керак. Бу баҳо, нафақат битирув дастури ижросидаги таассуротлар асосида қўйилади, балки ўқувчининг муваффақиятлари кўрсаткичларини, таълим олган барча ўқув йилларида унинг самарали меҳнати сифатини ҳисобга олган ҳолда қўйилади.

Якуний аттестация (имтихон) комиссияси ўқувчига унинг келгусида мусиқа таълимини давом эттириши ҳақида тавсиялар чиқаришда маъсулият билан ёндошиши керак. Ошириб қўйилган баҳолар айрим ўқувчиларни уларнинг касбий қобилиятлари ҳусусида янглиштирган ҳоллари мавжуд.

Ўқувчилар Республикамизнинг етакчи мактабларининг дамли ва зарбли чолғу асбобларининг йўналиши бўйича юқори чавиали яхши ўқитувчиларининг тажрибаларини мунтазам равишда ўрганиб боришлари керак. Мусикий тарбиялаш ва ўқитишнинг ҳамма прогрессив усулларини ўзлаштириши ва малака оширишнинг кўплаб шакллари қўллашлари керак.

БИРИНЧИ СИНФ

Ксилофон ёки Маримба

Ўқув йили давомида ўқувчилардан қуйидагиларни ўрганишлари талаб этилинади;

Ўқувчи чолғуда ижро этаётган пайтдаги ҳолатлари, товуш чиқаришнинг тўғри йўлга қўйилишини, гавда, бош, қўл ҳолатлари, ижрочилик

асосларининг илк кўникмаларини ўзлаштириши, пауза чўзимлари, бутун, яримталиқ, чоракталиқ ноталар (2/4,4/4,3/4) ўлчовларини ўрганишлари керак.

Жарангсиз барабанда машқлар /«ёстикчада» деб аталади/. Қўлларнинг секин алмашинувини ишлаш. Тремоло кўникмаларини ривожлантириш устида ишлаш тремоло ва турли машқларни чалиш.

Бир белгилик Мажор ва минорли гаммалар, учтовушлик арпеджиоларини тўғри ва айланма ҳаракати, Машқлар гаммаларда ўрганилган барча тоналликларда гамманинг ҳар бир босқичига 2,3,4,5,6 зарб.

Ўқув йили давомида ўзлаштириши учун 10-12 та этюд ва машқлар, 4-6 та кичик шаклдаги куйларни ёддан фортепиано жўрлигида ижро этиши;

Ўқув йили давомида ўқувчи ксилофон ва кичик барабанда қўлларини ушлаш устида ишлаши керак.

Кичик барабанда

Жарангсиз барабанда машқларни чалиш: якка зарбларни ишлаш. машқлар ритмда зарбнинг теккислиги учун: бутун, ярим, чорак, саккизталиқ, ўн олтиталиқ ноталар билан, оддий ва ритмик узунликларнинг нисбати билан танишиб чиқиш. дуоллик машқларни секин темпда ярим ва чораклик чўзимлар билан; ҳар бир қўлга тўртта зарбдан секин темпда, ярим ва чоракталиқ чўзимлар билан ижро этиш.

10-25 ритмик этюд ва машқларни ўрганиш;

Иккинчи чорак академик концертда, 2-3 та турли характердаги куйларни ёддан фортепиано жўрлигида ижро этиши:

Учинчи чорак техник имтиҳонда, секин темпда битта мажор ва битта минор гаммаларини, тоника уч товушлигининг тўғри ҳаракатда саккизталиқ ўлчамда, ҳамда этюд ижро этиши:

Тўртинчи чоракда академик концертда, битта этюд 2-3 та турли характердаги асарларни фортепиано жўрлигида ёддан ижро этиши;

Ўқув йили давомида ўқувчи мусиқий парчалардан енгил этюд ва асарларни нотага қараб ўқишни ўрганиши керак бўлади.

Ўтказишнинг талаблари

Синфдан синфга ўтказиш имтиҳонда ўқувчи; битта этюд ва иккита турли характерли куйни ижро қилиши керак.

Ксилофон ёки Маримба

Ўтказишнинг тахминий дастури

Рус халқ кўшиғи – «Далада қайин турарди»

Ф. Госсек – Гавот

Кичик барабан

Машқ «оддий иккилар» секин темпда ярим, тезлатиш ва секинлатиш билан.

К. Купинский – Этюд № 3

ИККИНЧИ СИНФ

Ксилофон ёки Маримба

Ўқув йили давомида ўқувчилардан куйидагиларни ўрганишлари талаб этилинади;

Ансамбль ҳақида умумий тушунчага эга бўлиш:

Ўқувчи чолғу асбобда ижрочилик маҳоратини ривожлантириш, аниқ ва чиройли соф товуш устида ишлаши, қўл бармоқ ҳаракатчанлиги мустаҳкамлаши, эшитиш қобилиятини ва мусикий хотирани ривожлантириши:

Тасирчан ижро асосларини: piano, messo-forte, forte, krescendo, diminuendo, динамикаларини ўрганиш ва ижро этиш:

Машқлар гамманинг ҳар бир босқичига 2,3,4,5,6 зарб. Тремолини ривожлантириш устида ишлаш.

Иккита белгигача бўлган мажор ва минор гаммаларини арпеджиосини тўғри ва айланма ҳаракатини, секин темпда ижро эта билиш:

Ансамбль фанибўйича 2-3 та куйни ижро эта билиш;

Ўқув йили давомида ўзлаштириши учун 6-8 та этюд, 6-8 та кичик ҳажмдаги асарларни фортепиано жўрлигида йоддан ижро эта билиш;

Ўқув йили давомида ўзлаштириши учун 10-12 та этюд ва машқлар, 8-10 та кичик шаклдаги куйларни йоддан фортепиано жўрлигида ижро этиши;

Иккинчи чорак академик концертда, 2-3 та турли характердаги куйларни ёддан фортепиано жўрлигида ижро этиши:

Учинчи чорак техник имтиҳонда, секин темпда битта мажор ва битта минор гаммаларини, тоника уч товушлигининг тўғри ҳаракатда саккизталиқ ўлчамда, ҳамда этюд ижро этиши:

Тўртинчи чоракда академик концертда, битта этюд 2-3 та турли характердаги асарларни фортепиано жўрлигида йоддан ижро этиши;

Ўқув йили давомида ўқувчи мусикий парчалардан енгил этюд ва асарларни нотага қараб ўқишни ўрганиши керак бўлади.

Кичик барабан

Машқлар «иккилар» паст зарблардан аста секин тезлатишгача.

Турли ритмларни ёдлаш: оддий, пунктир. Ноталарни мунтазам равишда ўрганиш ва ижро этиш .

Ўтказишнинг талаблари

Синфдан синфга ўтказиш имтиҳонда ўқувчи; битта этюд ва иккита турли характерли куйни ижро қилиши керак.

Ксилофон ёки Маримба

Ўтказишнинг намуна имтихон дастури

В. Зиневич, В. Борин – Этюд № 5

М. Глинка – Полька

Р. Шуман – Жасур чавандоз

Кичик барабан

Дуолл, триоллик, квартоллик зарб машқларни секин темпда, аста секин тезлатиш ва пастлатиб ижро этиш.

К. Купинский – Этюд № 8

УЧИНЧИ СИНФ

Ксилофон ёки Маримба

Ўқув йили давомида ўқувчилардан қуйидагиларни ўрганишлари талаб этилинади;

Оркестр фани бўйича, симфоник оркестр, эстрад симфоник оркестри, дамли оркестрлар тембрини товушларидан ажрата билиш ҳақида умумий тушунчага эга бўлиш:

Ўқувчи чолғу асбобида ижрочилик махоратини, мусикий дидни, ривожлантириш, аниқ ва чиройли товуш устида ишлаш, қўл билан ҳаракатчанлиги ривожлантириш, эслаб қолиш ва эшитиш қобилияти ва мусикий хотирани ва нотани варақдан ўқишни ривожлантириш, ўтилган дастурларни қайтариш ва мустаҳкамлаш:

Ижрочилик махоратини ошириш мақсадида оддий ва мураккаб ўлчовларни ўзлаштириш, машқ, этюд ва куйларни 3/4 ўлчовни, учга ва бирга, 2/2 ўлчовни, тўртга ва иккига, 3/8 ўлчовни, учга ва бирга, 6/8 ўлчовни, олтига ва иккига санашни, оддий ва мураккаб ритмларни ижро этишни ўрганиш лозим.

Учта белгигача бўлган мажор ва минор гаммаларини арпеджиосини тўғри ва айланма ҳаракатда, ўртача темпда саккизталиқ ва триол ритмик группасида ижро этиш:

Ўқув йили давомида ўзлаштириши учун 6-8 та этюд, 6-8 та куй ёки асарларни фортепиано жўрлигида ёддан ижро эта билиш;

Ансамбль фани бўйича 2-3 та куйни ижро эта билиш;

Иккинчи чорак академик концертда, 2-3 та турли характердаги куйларни ёддан фортепиано жўрлигида ижро этиши:

Учинчи чорак техник имтихонда, секин темпда битта мажор ва битта минор гаммаларини, тоника уч товушлигининг тўғри ҳаракатда саккизталиқ ўлчамда, ҳамда этюд ижро этиши:

Тўртинчи чоракда академик концертда, битта этюд 2-3 та турли характердаги асарларни фортепиано жўрлигида ёддан ижро этиши;

Ўқув йили давомида ўқувчи мусиқий парчалардан енгил этюд ва асарларни нотага қараб ўқишни ўрганиши керак бўлади.

Кичик барабан

Дуолл, триоллик, квартоллик зарб машқларни секин темпда, аста секин тезлатиш ва пастлатиб ижро этиш.

Ўтказиш талаблари

Синфдан синфга ўтказиш имтихонида ўқувчи; битта этюд ва иккита турли характерли куйни ижро қилиши керак.

Ксилофон ёки Маримба Ўтказишнинг талаблари

М. Балакирев - Польша

Л. Бетховен – «Афина вайроналари» пьесаси мусиқасидан Туркча марш

Кичик барабан

Иккиталик, учталик зарбаларни мураккаб машқларни секин темпдан тезлатиш ва пастлатишни ижро эта билиш.

К. Купинский. Этюд № 31

ТЎРТИНЧИ СИНФ

Ксилофон ёки Маримба

Ўқув йили давомида ўқувчилардан куйидагиларни ўрганишлари талаб этилинади;

Ўқувчи чолғу асбобида кейинги ижрочилик махоратини такомиллаштириш, мусиқий дидни, хотирани ва эшитиш қобилиятини бошқариш, аниқ ва чиройли соф товуш устида ишлаш, Қўл билан ҳаракатчанлиги янада ривожлантириш. Нотани варақдан ўқишни ривожлантириш, ўтилган дастурларни қайтариш ва мустаҳкамлаш:

Ижрочилик махоратини ошириш мақсадида оддий ва мураккаб ўлчовларни ўзлаштириш.

Оркестр фани бўйича асарлардан мураккаб парчадарни ўрганиш ва ижро эта билиш;

Тўртта белгигача бўлган мажор ва минор гаммаларини арпеджиосини тўғри ва айланма ҳаракатини, саккизталиқ ўн олтиталик ноталар билан ўртача темпда нукталиқ саккизталиқ ва триол ритмик группасида ижро этиш: Ўқув йили давомида ўзлаштириши учун 6-8 та этюд, 6-8 та куй ёки асарларни фортепиано жўрлигида ёддан ижро эта билиш;

Иккинчи чорак академик концертда, учта турли характердаги куй ёки асарларни ёддан фортепиано жўрлигида ижро этиши:

Учинчи чорак техник имтихонда, ўртача темпда тўртта белгигача бўлган битта мажор ва битта минор гаммаларини, тоника уч товушлигининг тўғри ва айланма ҳаракатда саккизталиқ (ўқувчини қобилиятига қараб ўн олтиталиқ) ноталар билан, ҳамда этюд ижро этиши:

Тўртинчи чоракда академик концертда, битта этюд учта турли характердаги асарларни фортепиано жўрлигида ёддан ижро этиши;
Ўқув йили давомида ўқувчи мусиқий парчалардан енгил этюд ва асарларни нотага қараб ўқишни ҳамда оркестр синфи бўйича мураккаб парчаларни ўрганиши;

Мутахассислик фанидан ижрочилик маҳоратини ошириш мақсадида ўқувчи академик концертларда, муассасада ва турли жойларда бўлиб ўтадиган тадбирларда иштирок этиши тавсия этилади.

Кичик барабан

Триоллик ва дуоллик фаршлаг машиқларни техникавий ижро этишни ривожлантириш.

Ўтказиш талаблари

Синфдан синфга ўтказиш имтихонида ўқувчи;битта этюд ва иккита турли характерли куйни ижро қилиши керак.

Ксилофон ёки Маримба

Ўтказишнинг талаблари

С. Прокофьев - Тарантелла

А. Хачатурян – «Гаянэ» балетидан қизларнинг ракси

Кичик барабан

Иккиталиқ, учталиқ зарбаларни мураккаб машқларни секин темпдан тезлатиш ва пастлатишни ижро эта билиш.

В. Снегирев – Этюд № 1

БЕШИНЧИ СИНФ

Ксилофон ёки Маримба

Ўқув йили давомида ўқувчилардан қуйидагиларни ўрганишлари талаб этилинади;

Ўқувчилар чолғу асбобида кейинги бадий ижрочилик маҳоратини такомиллаштириш, товуш устида ишлаш, мусиқа асбобида техник имкониятларни мукамалроқ эгаллаш, Нотани варақдан ўқишни ривожлантириш, ўтилган дастурларни қайтариш ва мустаҳкамлаш:

Қуйидаги ритмик шакилларни ўн олтиталик триол, нуқталик ўн олтиталик ўттиз иккиталик, нуқталик саккизталик гуруҳларни ўрганиш, алоҳида шакилдаги чўзимлар, дуол, квартол, квинтоллик зарбларни пухта ўрганиш;

Оркестр фани бўйича асарлардан мураккаб парчаларни ўрганиш ва ижро эта билиш;

Бешта белгигача бўлган мажор ва минор гаммаларини арпеджиосини тўғри ва айланма ҳаракатини, (D7 тўғри ва айланма ҳаракатини, Ут. VII₇ тўғри ва айланма ҳаракатини, хроматик гаммаларни(ўқувчини қобилятидан келиб чиққан ҳолда) тез темпда нуқталик ўн олтиталик ноталар билан ижро этиш;

Ўқув йили давомида ўзлаштириши учун 6-8 та этюд, 4-6 та куй ёки асарларни , улардан битта асар йирик шаклда фортепиано жўрлигида ёддан ижро этиш;

Кичик барабан

Иккиталик, учталик зарбаларни мураккаб машқларни секин темпдан тезлатиш ва пастлатишни ижро эта билиш.

Ўтказиш талаблари

Битирув имтиҳонида ўқувчи: битта этюд, учта турли характерли пьеса ёки катта шаклдаги бир асар ёки бир пьеса ижро этилинади.

Ксилофон ёки Маримба Имтихон тахминий дастури

1-вариант: В. Мурадели – Грузинча рақс

Д. Палиев – Волчок

М. Глинка – «Иван Сусанин» операсидан Краковяк

2-вариант: П. Чайковский – «Оққуш кўли» балетидан рақс

А. Вивальди – Соль мажор Концерти, 1чи қисм

ПЬЕСАЛАР, ЎҚУВ ҚЎЛЛАНМАЛАР ВА ПЕДАГОГИК РЕПЕРТУАР ТЎПЛАМЛАРИНИНГ ТАХМИНИЙ РЎЙХАТИ

Кизант Г. Зарбли чолғу асбобларида ўйнаш техникаси. Киев, 1986

Кузьмин Ю. Зарбли чолғу асбобларини чалиш мактаби. қисм. 1,2. М., 1965

Купинский К. Кичик барабан учун мактаб. Тахр. В. Штеймана. М., 1951

Купинский К. Ксилофонда ўйнаш мактаби. М., 1952

Купинский К. Зарбли чолғу асбобларини чалиш мактаби. қисм. 1. М., 1957

Купинский К. Зарбли чолғу асбобларини чалиш мактаби. Тахр. В. Штеймана. М., 1987

Лобковский А. Концерт пьесаси. М., 1954

Минх ”Н. И. Дунаевский кўшиқларининг мавзусига ксилофон ва фортепиано учун Парафраз”. М., 1966

Осадчук В. Кичик барабан учун 80 ритмик этюд. М., 1957

Иккита ксилофон ва фортепиано жўрлигида пьесалар. Қайта ишланган. В. Снегирева. М., 1967

Ксилофон ва фортепиано учун пьесалар. / тузувчи В. Снегирев/. М., 1982

Ксилофон ва фортепиано учун Пьесалар қайта ишланган К. Купинский. М., 1987

Петросянц А. Доира чалиш мактаби.

Кичик барабан учун ритмик машқлар. / тузувчи. Т. Егорова, В. Штейман/, М., 1970

Ксилофон учун дуэтлар Тўплами. / тузувчи В. Штейман/. М., 1972

Ксилофон ва фортепиано учун Тўплам. Тетр. 1. /тузувчи. В. Штейман, А. Жак/. М., 1954

Ксилофон учун Тўплам. қайта ишланган. К.Купинский. М., 1955

Ксилофон учун Тўплам. /тузувчи Ю. Кузьмин/. М., 1950

Ксилофон учун Тўплам. / тузувчи В. Баранкин/. М., 1971

Сковера В. Барабан учун 70 этюд. Польша, 1964

Снегирев В. Кичик барабан учун Этюдлар. М., 1970

Ксилофон учун ўқув репертуари БММ. 1 синф / тузувчи Н. Мултанова/. Киев, 1975

Ксилофон учун ўқув репертуари БММ. 2 синф / тузувчи Н. Мултанова/. Киев, 1976

Ксилофон учун ўқув репертуари БММ. 3 синф / тузувчи Н. Мултанова/. Киев, 1977

Ксилофон учун ўқув репертуари БММ. 4 синф / тузувчи Н. Мултанова/. Киев, 1977

Ксилофон учун ўқув репертуари БММ. 5 синф / тузувчи Н. Мултанова/. Киев, 1980

Ксилофона ва кичик барабан учун Хрестоматия. / тузувчи Т.Егорова,В. Штейман/. М., 1985

Чайкин Н., Фельдман О. Ксилофон учун пьесалар тўплами. М., 1965